

КОРЕНИТЕ НА ТЕОРИЯТА ЗА ЧОВЕШКИЯ КАПИТАЛ В ТВОРЧЕСТВОТО НА УИЛЯМ ПЕТИ

Представени са и са оценени от съвременна гледна точка схващанията на Уилям Пети относно същността на човешкия капитал; неговото особено значение за развитието на икономиката и нарастването на богатството; стойностната оценка на ценността на човека; ролята на образованието и здравеопазването при формирането на човешкия капитал; отговорностите на семейството, бизнеса и държавата в това отношение.

JEL: B12; B31; J24

Първите доказателства за зараждането на концепцията за човешкия капитал се срещат още в творчеството на основоположниците на класическата политическа икономия. В почти всички съвременни публикации по проблема като един от първосъздателите на концепцията за човешкия капитал се сочи Уилям Пети. В повечето от тях обаче само се загатва за тези негови възгледи и за направения първи опит за стойностна оценка на човека.¹ Това провокира интереса ни към едно по-цялостно изследване на вижданията на У. Пети по тези проблеми.

I.

У. Пети (1623-1687) е роден в семейството на дребен занаятчия. Изминава пълен с превратности житейски път – юнга, моряк, лекар, професор по анатомия и музика, едър земевладелец, депутат и политически деец, благородник. Живее в епоха на зараждане и утвърждаване на капиталистическите отношения, в която се развива и разпространява манифактурното производство в текстилната, хартиената, минната и металургичната промишленост, корабостроенето. Автор е на “Трактат върху таксите и налозите” (1662), “Verbum sapienti” (Слово на мъдреците) (1664), “Политическа икономия на Ирландия” (1672), “Политическа аритметика” (1676), “Нещо за парите” (1682) и др. Икономистът Мак Кулох го определя като “една от най-забележителните личности на XVII столетие”, а К. Маркс – като “баща на политическата икономия и тъй да се каже, създател на статистиката”.

Идеите на Пети по различни стопански и обществени въпроси служат като фундамент, върху който са се развили редица основни положения на класическата школа в икономиката. Сред тях особено значение има разбирането, че основна сфера на стопанството е не сферата на обръщението (както твърдят меркантилистите), а тази на производството, и че

¹ Вж. Добрынин, А., С. Дятлов, Е. Цыренова. Человеческий капитал в транзитивной экономике. Санкт-Петербург: “Наука”, 1999; Казаков, А. Човешкият капитал, С.: УИ “Стопанство”, 2001; Захариев, А. Финансово управление на човешките ресурси. В. Търново: “Абагар”, 2001 и др.

стойността на стоките се определя от вложения в тях труд. В този смисъл Пети определя, че именно в сферата на материалното производство се създава богатството на една страна, а трудът е главен фактор за неговото нарастване. Широко известно е неговото твърдение, че “трудът е баща и активен принцип на богатството, а земята е негова майка”².

Извеждайки ключовата роля на труда, Пети всъщност подчертава ценността на човека като негов носител и на неговите способности за развитието на производството и нарастването на богатството. Нещо повече, той определя самия човек (и хората въобще) като част от това богатство наред със земята и имуществото (капитала).

В условията на формиране на новото капиталистическо общество и ускорено развитие на манифактурното производство в Англия Пети остава дълбоко свързан със земята. По тази причина той съизмерва ценността на човека (населението) именно с нейната стойност, като подчертава непреходността ѝ и съответно тази на човека. В труда си “*Verbum sapientii*” авторът твърди, че “...целият човешки род има същата стойност като земята, която по своята същност (както е известно) е вечна”³.

Другият основен фактор за нарастване на богатството, с който Пети сравнява човека, е “това, което се нарича ... имущество или запаси на страната и което е резултат от предишен или минал труд”, т.е. капиталът. Според него “това не трябва да се разглежда като нещо различно от живите действащи сили, а да се оценява еднакво и еднакво да участва в задоволяването на обществените потребности”⁴. Следователно още тогава той свършено вярно долавя сходството между физическия и човешкия капитал, между тяхната стойност и приноса им в създаването на общественото богатство.

Казаното ясно показва, че противно на установеното днес схващане, не Смит, а преди него Пети загатва за аналогията между физическия и човешкия капитал. Макар и в по-елементарен (първичен) вид, още тогава той е прозрял, че тези два вида капитал взаимно се предпоставят, допълват и функционират съвместно. От една страна, Пети е убеден, че с помощта на “изкуствени приспособления” трудът на хората става по-производителен, а от друга, заявява, че “корабите и пушките не се сражават сами по себе си. Нужни са хора, които да ги приведат в действие.”⁵

Така, без да си поставя конкретна цел, представяйки земята, имуществото (капитала) и хората като богатството на една нация, Пети не само че преодолява ограничеността на меркантилизма (където богатството се свежда до натрупване

² *Петти, В.* Трактат о налогах и сборах. - В: Антология экономической классики. Москва: “ЭКОНОМ”- “КЛЮЧ”, 1993, с. 54.

³ *Петти, В.* *Verbum sapientii* (Слово мудрым), 1664. - В: Экономические и статистические работы, Москва: Государственное социально-экономическое издательство, 1940, с. 82.

⁴ Пак там.

⁵ *Петти, В.* Политическая арифметика, 1676. - В: Экономические и статистические работы..., с. 157, 180.

на злато и сребро), но и прави забележителна догадка относно трите основополагащи фактора на производството в съвременната икономическа теория и практика. Той дори отива още по-далеч, като сред тях извежда на преден план ролята на човека (населението).

Въпреки че не отделя специално внимание на този въпрос, в неговите „Разсъждения“⁶ на много места прозира (а някъде и съвсем конкретно е показано) актуалното днес схващане за особеното значение на човека и присъщите му качества, т.е. на човешкия капитал, за развитието на икономиката. За Пети това е „най-голямото богатство и власт на едно кралство“.⁷ В тази връзка, критикувайки погрешното мнение, че „величието и славата на господаря се определят от размера на неговата територия“, той утвърждава, че действителните основи и стабилността на една страна и нейното управление са „числеността, майсторството и трудолюбието на народа“.⁸

За обозначаване на тези и други основни характеристики на човека като стопански субект Пети въвежда категорията „живи действащи сили“, а в по-нататъшните си разсъждения той дори дава своеобразно определение за човешкия капитал. За Пети това са хората, които „могат да се борят с всякакви внезапно възникващи трудности и да извличат от своите собствени продължителни наблюдения, свързани с различни ситуации в работата им, правила и аксиоми за бъдеща дейност“.⁹

Независимо от ценността на посочените прозрения идеите на Пети по отношение на човешкия капитал се характеризират със значителна фрагментарност, в голяма степен са базирани на предположения, а в много случаи са и неубедително доказани. Обяснението за това трябва да се търси както в спецификата на времето, в което живее, и в недоразвитостта на науката, така и в използвания от него метод на изследване на икономическите процеси. По собствените му думи методът на изследване е необичаен – „вместо да употребявам само сравнителна и превъзходна степен и да използвам умозрителни аргументи, аз реших да изразя своето мнение на езика на количествата, теглата и мерките..., представяйки само доводи от реалния опит и разглеждайки само причини, намиращи действително обяснение в природата. Тези, които зависят от непостоянството на ума, мненията, желанията и страстите на отделните хора, оставям на другите.“¹⁰

От позициите на съвременната наука възприетият изследователски метод е оригинален и прогресивен за времето си. Във връзка с това трябва високо да

⁶ Пети нарича произведението си „Политическа аритметика или *Разсъждения* относно стойността на земята, хората, сградите, селското стопанство, манифактурите...; относно държавните приходи, лихвения процент, данъците...; относно определението на ценността на хората, увеличението на броя на моряците ... и т.н.“

⁷ *Петти, В. Verbum sapienti ...*, с. 82.

⁸ *Петти, В. Трактат о налогах и сборах...*, с. 14.

⁹ Пак там, с. 61.

¹⁰ *Петти, В. Политическая арифметика ...*, с. 156.

се оцени идеята на Пети да представи икономическата действителност с помощта на математико-статистическия инструментариум. Неговото приложение създава възможности за осигуряване на по-надеждна информация и съответно за формиране на по-ясна представа за процесите и явленията в стопанството на дадена страна по това време. На основата на получената информация се създават предпоставки за подробен и обективен анализ на конкретната икономическа ситуация и за нейната адекватна оценка.

В действителност обаче, без да бъдем прекалено критични, трябва да отбележим, че приложението на метода на Пети не е достатъчно ефективно. Направените от него анализи не се базират върху строго научни факти и аргументи. Голяма част от представените "количества, мерки и тегла" са хипотетични и неточни, а на различните места в трудовете му едни и същи променливи са представени с различни стойности,¹¹ което прави заключенията и изводите в известна степен условни.

И тук трябва да обърнем внимание на научната коректност на Пети. Той сам признава, че някои от неговите разсъждения имат характер на догадки и се основават на несъвсем достоверни данни и положения. "Коментарите или положенията, изразени посредством количествата, теглата и мерките, въз основа на които правя следващите разсъждения, или са верни, или не съвсем лъжливи." По-важно обаче е продължението - "ако са неверни, това не е достатъчно да разруши аргумента, заради който са приведени; в най-лошия случай те могат да бъдат използвани като предположение, разкриващо пътя към това знание, към което съм се стремил... Надявам се, че всички компетентни и безпристрастни хора ще помогнат да бъдат отстранени грешките, дефектите и несъвършенствата..."¹² Това признание на автора провокира читателската снизходителност към посочените слабости в изследването му и разкрива посланието към бъдещите поколения. Макар и отпреди няколко века, думите на Пети продължават да звучат актуално, призовавайки учените да търсят във всяко изследване нещо рационално, да го отсяват, натрупват, усъвършенстват и да го използват за целите на общественото развитие.

II.

Уилям Пети е авторът, направил първия опит за стойностна оценка на ценността на човека, с което всъщност се свързва и основният му принос в теорията за човешкия капитал.

Конкретният начин на пресмятане е представен в произведението "Политическа арифметика". На примера на населението на Англия, което приема за 6 млн. , Пети изчислява и неговите разходи, които при 7 ф.ст. на

¹¹ *Петти, В.* Другой опы по политической арифметике, рассматривающий рост города Лондона; Два опыта по политической арифметике, рассматривающие население, дома, госпитали и т.д.; Замечания о городах Лондоне и Риме. - В: Экономические и статистические работы..., с. 219, 248, 254.

¹² *Петти, В.* Политическая арифметика ..., с. 156-157.

човек възлизат общо на 42 млн. ф. ст. След това на базата на доходите от земята и имуществото, които той определя съответно по 8 млн. ф. ст., изчислява, че за да се покрият посочените разходи, населението трябва да формира доход в размер на оставащите 26 млн. ф. ст. Предвид тази сума и въз основа на разбирането си, че “ценността на основната маса от хората... е равна на двадесеткратния годишен доход, който те носят”, той определя, че ценността на цялото население на Англия е 520 млн. ф. ст., или средно над 80 ф. ст. за всеки човек независимо от пола и възрастта.¹³

Направената оценка нагледно представя схващането на Пети за човека и хората изобщо като съставна част на богатството. При това става въпрос за доминиращата част, тъй като според посочените изчисления населението създава близо 3/5 (по 26 ф. ст. на човек) от дохода на страната. Той добре разбира, че като елемент на богатството човекът, и по-точно неговите производствени способности, трябва да бъдат оценявани (измервани). Това е необходимо както за изчисляване на размера на богатството на една страна, така и за определяне на нейните загуби, когато част от населението умира поради различни причини.¹⁴ Реализирайки идеята си за подобно измерване, Пети всъщност поставя методологическата основа на фундаменталния проблем за оценката на човешкия капитал.

Като първи опит за такава оценка направеното измерване е твърде опростено, синтезирано по характер и като правило почива на хипотетични данни. Пресмятането е силно обобщено и не отчита специфичните особености на населението, респ. на участниците в общественото производство. И все пак Пети правилно усеща, че не може всички хора (мъже, жени, деца) да бъдат оценявани еднакво. Той осъзнава необходимостта от приложението на диференциран подход, при който да се използват различни критерии, свързани с възрастта на хората, индивидуалните им възможности, професията, квалификацията и т.н. Доказателства за това се откриват на различни места в неговите работи. Предвид особеностите на отделните хора, Пети твърди, че възрастните струват два пъти повече от децата, а един моряк – колкото трима селяни. Наред с това той отчита, че хората имат различни възможности да се трудят, съответно да получават доходи - “...някои могат да заработват по 3 шилинга на седмица, други – по 5 шилинга, а трети – по 7”.¹⁵

В типичния за него несистематизиран вид Пети разширява разсъжденията си с интересни възгледи относно някои основни характеристики на човешкия капитал. Макар не толкова задълбочено и детайлно, както по-късно правят Смит,

¹³ *Петти, В.* Политическая арифметика..., с. 171.

¹⁴ Към тях Пети отнася загубата на хора вследствие на чумната епидемия, на войните, емиграцията и т.н. Такъв опит за изчисляване на загубата на богатство, макар и на друга база (по 60 ф. ст. на човек, което е “приблизителната ценност на един алжирски роб”), Пети прави в “Два опыта по политической арифметике ...”, с. 252.

¹⁵ *Петти, В.* Политическая арифметика..., с. 164, 171, 189, 200-201.

Рикардо, Маршал и др., Пети свързва прираста на богатството с числеността и качествените характеристики на населението.

Въпросът за числеността на населението в дадена страна е един от най-старите проблеми в икономическата теория. Анализирайки го през призмата на икономическата ценност на човека, Пети е убеден, че “рядкото население е истинският източник на бедността”. Поради това той търси различни начини за количественото му нарастване, воден от разбирането, че ако една страна има по-многобройно население, повече хора ще участват в икономическия живот (като произвеждат и купуват) и съответно ще допринасят за увеличаване на нейното богатство. Правилен е неговият възглед, че това може да стане не само по чисто екстензивен път,¹⁶ но и чрез повишаване интензитета на използваемост на наличния човешки капитал. В този смисъл съвсем актуално звучи схващането му, че “да се разреши на някого да мизерства, това е по-скъп начин той да бъде издържан, отколкото да му се намери работа”.¹⁷

Друго интересно виждане на Пети относно количественото нарастване (и по-точно използваемостта) на човешкия капитал е по повод наказанията на престъпниците. Той смята, че изпращайки ги в затвора, обществото се лишава от много хора, годни за участие в икономическия живот. Убеждението на Пети е, че по този начин “държавата наказва сама себе си”, и прави предложение “доколкото е възможно, тези наказания да се заменят с парични глоби”, което ще съдейства за увеличаване на труда и богатството.¹⁸

Във връзка с ценността на населението, базирана на неговата численост, авторът засяга и въпроса за здравеопазването като фактор за нарастване на богатството. Съчетавайки в едно хуманността и икономическата логика, той пресмята евентуалните загуби за страната вследствие високата заболяемост на населението и повишената му смъртност (конкретно визира последиците от чумната епидемия), като препоръчва превенция на тези събития. По неговите разчети “гибелта на 100 хил. човека ... означава за кралството загуба от 7 млн. ф. ст.”. Поради това той предлага “да се изразходят 70 хил. ф. ст.” с превантивна цел и така да се избегне “тази 100 пъти по-голяма загуба”.¹⁹ Три века по-късно идеята за опазване на здравето на населението става част от съвременната концепция за човешкия капитал и е подробно разработена, наравно с проблемите на образованието, обучението, мотивацията и т.н.

¹⁶ Пети предлага да се привличат чужденци (за войници), които, освен че ще освободят местното население от опасни и нискодоходни дейности, ще увеличат и неговия брой (вкл. чрез целите си семейства), а това пък ще повиши икономическата изгода за страната (пак там, с. 170).

¹⁷ *Петти, В.* Трактат о налогах и сборах..., с. 13, 24.

¹⁸ *Петти, В.* Трактат о налогах и сборах..., с. 54; *Политическая арифметика...*, с. 173.

¹⁹ *Петти, В.* *Verbum sapienti* (Слово мудрым)..., с. 82. Подобно виждане откриваме и в друга негова работа по този въпрос. В нея Пети предлага като превантивна мярка да се увеличат разходите за здравеопазване “с което вероятно могат да се спасят много животи, чиято ценност превишава повече от десет пъти вложената сума” (вж. Два опыта по политической арифметике ..., с. 251).

Следвайки икономическата логика, Пети вярно схваща зависимостта на прираста на богатството и от качествените характеристики на човешкия капитал. Според него “неголяма страна и малобройно население могат да бъдат еквивалентни по богатство и сила на страна със значително по-голямо население и територия”.²⁰ Тук, макар да не е много последователен във възгледите си (предвид казаното по-горе), Пети подчертава значението на естествените и придобитите способности на човека като фактор за растежа на богатството.

Той правилно отбелязва, че за възпитанието и за формирането на определени трудови навици у всеки човек основна роля има семейството. Във връзка с това то трябва да носи и главната отговорност (в т.ч. и финансова), ако тези цели не са постигнати. Според Пети пак то има основната задача да открива и стимулира талантите на своите деца. Но авторът справедливо посочва, че когато се отнася за хора, “надарени с изключително остър ум”, семейството трябва да се подпомага от държавата, предвид общата полза.

Близка до съвременното разбиране е и представата на Пети за качествата и уменията, които човек трябва да притежава, и техния принос за развитието на производството и обществото. От неговите думи става ясно, че той цени най-много честността, усърдието, изобретателността, професионалните умения, придобитият опит. В разсъжденията му личи уважение към хората, които ги притежават и на които поради това обикновено се поверяват най-важните и най-трудните задачи. Пети е убеден, че заплащането трябва адекватно да компенсира тези качества, и негодува, когато се подменят ценностите и за по-малко усилия се получава същото възнаграждение.

Положителното отношение на Пети към “трудолюбивите и способните хора” разбираемо се гради на факта, че те “не само украсяват страната, в която живеят, с изящни картини, дрехи, обстановка, къщи, красиви градини, обществени здания, но ... и увеличават количеството на наличното злато, сребро и скъпоценни камъни”. В същото време той не скрива неодобрението си към хората, които “живеят от милостиня, лъжи, кражби, хазарт, дългове” и към такива, които “само ядат, пият, пеят, играят и танцуват”,²¹ без да вършат нищо, и така не допринасят за нарастване на общественото богатство. В тези възгледи на Пети отново се откриват остатъци от меркантилистичните схващания, но допуснатото отклонение не променя смисъла и значимостта на неговите схващания. Тук той безпогрешно е уловил зависимостта между човешкия капитал и прираста на богатството, която днес е ключов фактор за просперитета на всяка страна.

Представените разсъждения на Пети не са самоцелни. Извлечени от реалната действителност, те са насочени отново към нея, за да я променят и усъвършенстват. Така, умело съчетавайки позитивния и нормативния подход, той достига до прозрението, че за да се развият естествените способности на човека и върху тях да се надградят редица други качества, полезни за произ-

²⁰ *Петти, В.* Политическая арифметика..., с. 157.

²¹ Пак там, с. 173.

водството и за обществото, е необходимо този човек да се образова, да натрупва познания и опит, непрекъснато да актуализира и подобрява квалификацията си.

Във връзка с това Пети утвърждава, че “четенето, писането и аритметиката носят особена полза за всеки, те са опората и замяната на паметта и разсъдъка”,²², следователно “всички трябва да изучават изкуството на числата, мерките и теглата”. Той обаче добре разбира, че така се поставят само основите. В действителност обучението на човека продължава и в реалната производствена среда. Според него хората могат да се научат да правят едно нещо чрез практиката и опита.²³ И колкото по-голям е този практически опит, толкова те самите са по-ефективни в работата си и по-полезни за обществото.

Всъщност приносът на Пети не е само в това, че свързва теоретичното обучение с практиката. Още тогава той достига до модерната днес идея за непрекъснатото обучение (обучението през целия живот). За него е важно хората не само да изпълняват служебните си задължения, но и да използват голяма част от времето си, за “да се направят способни да изпълняват тези задължения, както и да убедят началниците си, че наистина притежават тези способности и заслужават доверие”. Осъзнавайки ценността на придобитите знания и способности, Пети е твърдо убеден, че квалификацията трябва да се поддържа през целия живот и на всяка цена. “По-добре да се изгори продуктът на труда на 1000 човека, отколкото да се допусне тези хора да не правят нищо, и вследствие на това да загубят уменията си да работят.”²⁴..

В разсъжденията си той достига и до друго важно заключение, което в съвременните условия се е превърнало в основен принцип на пазарната икономика, а именно че “майсторската работа и усиленият труд”, т.е. придобитата квалификация, създават конкурентни предимства на дадения човек и по този начин му осигуряват известно монополно положение. Тук Пети правилно усеща, че това състояние носи изгода както за самия човек, така и за всички останали и препоръчва, като се възнагражда адекватно, този човек да бъде използван за общото благо, предавайки знанията и опита си на другите.²⁵

Конкурентоспособността на хората, обусловена от техните знания и умения, е в тясна връзка с организацията и техническата въоръженост на труда. В условията на набиращото скорост манифактурно производство, Пети осъзнава, че човешкият труд е по-ефективен, когато различните операции в дадено производство²⁶ са поверени на отделни работници и всеки от тях се специализира в своята дейност. В същото време авторът е наясно, че ползата от труда

²² *Петти, В.* Трактат о налогах и сборах..., с. 12.

²³ *Петти, В.* Политическая арифметика..., с. 166, 180-181.

²⁴ *Петти, В.* Трактат о налогах и сборах..., с. 11, 47.

²⁵ Пак там, с. 47,60.

²⁶ Като примери той посочва производството на сукно и на часовници (вж. *Петти, В.* Политическая арифметика..., с. 165; Другой опы по политической арифметике..., с. 231).

и професионалните качества на човека става още по-осезаема, когато се въведат и технически средства. Той пояснява, че “с помощта на изкуствени приспособления може да се свърши толкова работа, колкото много хора биха извършили без тях”. За доказателство привежда пример с мелницата, която произвежда брашно колкото 20 човека, или с печатарската машина, създаваща толкова екземпляри, колкото, ако 100 човека пишат на ръка. Крайният ефект от съчетаването на по-добрата организация, въоръженост и квалификация на труда Пети обобщава по следния начин: “Този, който може сам да изпълни работата на пет човека, все едно че е създал за света четирима възрастни работници.”²⁷ Така, въпреки че не го развива в подробности, Пети вярно долавя проблема за разделението и производителността на труда като важни фактори на растежа - от една страна, обусловени, а от друга, изискващи непрекъснато подобряване на квалификацията на хората.

Пети свързва прираста на производствените способности на човека освен с натрупаните знания и придобития практически опит, и с характера на извършваната конкретна дейност. Той разграничава безполезни (главно непроизвеждащи материални блага) дейности и такива, които “повишават квалификацията на хората, предразполагайки ги към занятия, които сами по себе си имат огромно значение”. В унисон с разбиранията на времето, в което живее, той определя като най-важни и съответно “опора на всяка държава” професиите на селяните (т.е. на селскостопанските работници), моряците, войниците, занаятчиите и търговците.²⁸ Анализирайки подробно работата на моряка, 100 години преди Смит Пети загатва за наличието на прост и сложен труд, като пристрасно откроява тази професия, приписвайки ѝ особени предимства сред останалите. Запознат в детайли с нейната специфика, чрез конкретни цифри той се опитва да докаже, че “сложният” труд на моряка, изискващ повече и по-сложни умения, струва колкото “простия” труд на трима селяни с елементарни способности.

В работите на Пети проблемът за професионалната насоченост на хората се разглежда и в друг аспект. В духа на нашето съвремие той обвързва числеността на населението, притежаващо определена професионална квалификация, с действителните потребности на икономиката. Като анализира ситуацията в Англия, Пети обосновава необходимостта от редуциране на прекомерния брой лекари, юристи и духовни лица съобразно нуждите на страната. И пак в съответствие с тези потребности той предлага да се коригира и завишеният брой студенти в посочените направления.²⁹

За целта, верен на себе си и на призванието си като статистик, Пети предлага конкретен метод за изчисляване на необходимия брой лекари и

²⁷ *Петти, В.* Политическая арифметика..., с. 157, 189.

²⁸ Пак там, с. 164, 173-174.

²⁹ *Петти, В.* Трактат о налогах и сборах ..., с. 18-19.

друг медицински персонал, както и на оптималния брой студенти в университетите на Англия по това време.³⁰

Макар че през цялото време разглежда проблема за нуждата от конкретни професионалисти във връзка с необходимостта от намаляване на държавните разходи, за читателите не остава скрит и по-дълбокият смисъл, вложен в тези разсъждения. А именно, че квалификацията на хората има ключова роля за икономическия просперитет, но когато тя (като вид и ниво на компетенции) не е съобразена с реалните потребности на стопанството, ползата намалява - наблюдава се разпиляване на ценен човешки ресурс, което в крайна сметка може да доведе до ограничаване на растежа и богатството.

*

В заключение може да се обобщи, че изказаните от У. Пети идеи по отношение на човека и неговите производствени способности го определят като един от предците на концепцията за човешкия капитал. Самият факт, че всяко по-мощно изследване на тази концепция започва със споменаването на неговото име, е достатъчно доказателство за това.

Макар и разпокъсано и несистематизирано, изпъстрено с противоречиви тези и спорни моменти, учението на Пети не губи своите научни достойнства. Внимателният читател открива в него безспорната истина, че човешкият капитал е един от най-важните елементи на богатството и главен фактор за неговото нарастване. А идеята за стойностна оценка на ценността на човека е най-значимият принос на Пети в концепцията за човешкия капитал и в икономическата теория и практика изобщо.

Независимо че предложеният тогава метод за оценяване няма конкретна практическа приложимост днес, в идеята на Пети преоткриваме една проста истина – че много от сегашните проблеми са проекция на миналото и имат своите корени в него. Следователно по-честото обръщане назад има не само познавателна стойност, но продължава да бъде извор на идеи за размисъл и важни поуки за бъдещето. Защото миналото никога не е съвсем минало, а който то изучава, знае и настоящето и подготвя бъдещето.

25.XI.2010 г.

³⁰ Чрез бюлетините за смъртността на населението в Лондон той възнамерява да определи числеността на болните и предвид относителния дял на столицата - да установи броя им в страната. На тази база и с помощта на колегите си от медицинския факултет Пети предвижда да определи нужното количество лекари за цялата страна, респ. и броя на студентите по медицина. Що се отнася до числеността на всички студенти, в изчисленията си Пети се базира на броя на необходимите на обществото духовни лица, лекари, юристи и др. (т.е. тези, които трябва да се обучават в университетите) и допускайки, че всяка година един на 40 от тях умира, достига до извода, че университетите трябва ежегодно да дипломират не повече от 350 човека. Като приема, че всеки студент се обучава средно по пет години, той заключава, че броят на едновременно обучаващите се студенти през дадена година не трябва да превишава 1800 (пак там, с. 18-19).